

ויאמר משה: קומה ד'... ובנתה יאמר: שובה ד'...¹⁴. כי אורייתא וקודשא-בריך-הוא חד הוא¹⁵. ד' נמצא אִתְנוּ גַם בְּדֶרֶךְ, "במדבר הגדל והגורא"¹⁶. רבונר-של-עולם בדרך! "שכינתא בגלותא"¹⁷.

14. במדבר י להללו. 15. אדיר במרום. נפש החיים ד יא. על-פי זוהר ג אחרי מות עג א. ועיין שיחת רבינו מס' 40 קשר היחיד והכלל בישראל סע' 1. 16. דברים ח טו. 17. זוהר ב שמות ב ב. ועיין מגילה כט א. ירושלמי חנוני א א. מכילתא מסכת דפסחא פ' יד. "בכל מקום שגלו ישראל, וכל זמן שהם מתקיימים בגלות, שכינה נמצאת אצלם, וממשיכה אף היא את הופעתה הארצית, 'כצפור נודדת מקנה'..." רבינו, לנתיבות ישראל א, עמ' סא. "... הנה חז"ל מתארים מציאת השגחתו ית' אִתְנוּ בשני תארים: השראת השכינה, שכינה עמהם. ויש ביניהם הבדל גדול. כי יש לנו עמו ית' שני מיני התקרבות: גלויה ומסותרת. הגלויה בזמן שאנחנו עושין רצונו של מקום ואהבתו עלינו מתהלך בקרב מחנינו... והמסותרת בזמן שאין אנו עושין רצונו של מקום ועם כל זה לא זז מחבב אותנו, ואף גם בהיותנו בארצות מזרחינו ירו נטויה עלינו... הראשונה כינוה חז"ל השראת השכינה, והשנייה שכינה עמהם... כינו השראת השכינה לגילוי הנבואה, אולם המסותרת כינוה בשם שכינה עמהם. אמרו ז"ל (מגילה כט) ... שבכל מקום שגלו שכינה עמהם... והנה בענין הראשון כלה ספק כי מדרגות מדרגות יש בקרבת אלהים וחול שפע גילוי שכינתו ית' לפי מספר השרידים הנושאים יקרת זה הענין ויש הבדל בין רב למעט, אולם בענין השני שהשגחתו כהסתר פנים רק שלא לכלותם אין נ"מ בין נושאי ההנהגה מיעוטם ורוביהם... הנה לא תופר ברית שמירתו אותם" תולדות יהושע (לרב יהושע העליר) אבות ג ו. "... והוא כמו עצם לוד שנשאר בארם אחר מותו שהוא ית' יסוד לבנין האדם בתח"מ. והוא רמז לכלל ישראל שלא יכלה ממנו שארית הפליטה... והנה בכל דבר יש חומר וצורה... והנה בצאת רוח האדם ממנו יפסד חומר, אבל מ"מ כ"ז [=מכל-מקום כל זמן] שגוף המת קיים נשאר בו חלק מהנפש... וכל מה שיכלה הגוף מתרחק הנפש. אבל מ"מ כיון שלבסוף מוכרח להשאר בו עצם לוד, ע"כ מוכרח להשאר בו בחומר גם קצת מהנפש... אשר מזה יחזור ויצמח התחדשות הגוף עם הנפש ביתר שאת מקודם, כן עניינו עם הקדוש... ועינין גלות השכינה, הוא כענין גלות הנפש לקבר המקיים השורש. וכמ"ש ונפשו עליו תאבל (איוב יד, כב) על אשר אין לאל ידה להציל מרימה שקשה למח, כמ"ש אך בשרו עליו יכאב (סם), אך עכ"פ היא מגינה שלא יכלה לגמרי. כן ענין השכינה כמ"ש ואף גם זאת בחיותם בארץ אויביהם לא מאסתים כו' כי אני ד' אלקיהם (ויקרא כו, מד), שהוא השורש. וד"ש (יחזקאל לו, יא-יג) הנה אמרתי יבשו עצמותינו וכו' הנה אני פותח את קברותיכם כו' וידעתם כי אני ד'. וכמ"ש בלה בשרי וכו', במחשכים הושיבני כמתי עולם כו', ואומר אבד נצחי כו', חלקי ד' אמרה נפשי כו', חרשים לבקרים רבה אמותך (איכה ג), ואמרו במדרש ממה שאתה מחדשני בבוקרן של מלכיות אנו יודעים שרבה אמותך לגאלנו..." אמונה והשגחה, סע' יב, מתורת הגר"א, מליקט וערוך בידי הרב שמואל מאלצאן. באוצר הגאונים למסכת תגינה (ג, ב) עמ' 21, חלק התשובות) כתוב: "... ורדאי הדבר צדינו כאשר אמרתם כי יש ספרים ושמות... שהרואה אותם מתפחד מהם, וכך היו קדמונינו וגם אנחנו כן שאין אנו מגיעים אליהם אלא בהשרה וברחת וביצוי... וכל זה בעבור קדושת השם וקדושת השכינה והמלאכים...", והעיר רבינו: "מדרגות השכינה וגילוייה, וכמו שכינתא עילאה ותחתא בוהרה" בוהר (ג פינחס רמב א) כתוב: "... בגין דא אוקמה מארי מתניתין, תפלת ערבית רשות, דאף על גב רגליותא דדומה ללילה... ושכינתא נחת בגלותא עם ישראל, איהו ברשו דבעלה אשתכחת..." (תרגום) משום זה העמידו בעלי המשנה, תפלת ערבית רשות, שאף-על-פי שבגלות הדומה ללילה... השכינה יורדת לגלות עם ישראל, היא נמצאת ברשות בעלה, והעיר רבינו: "עיל [=עין לעיל] בראשית כג: 'דאיהו רשות בפני עצמה בלא בעלה', והוא מצד ההתייחדות המפורטת של העצמות הנפשית וטהרת מעמקיה, ואמנם היא עצמה מבחינת מקומה והחלטיות עליונותה ג"כ ברשו דבעלה אשתכחת, ולפיכך בשלמות מקוריותה תופסת יחד את שני הצדדים, ובהמשך מעינות ישעה ושפעה מלאה את אמתת חירותה ותקף כחה מתוכם, בשני המובנים של רשות, שבחופש ושכמקום, ובכפילות מוכנם האחדותית לגבי בעלה, 'דהות רשו בפני עצמה ולא עם אינון וקבעין לה

לכל האדם והעמים"³. המדבר, פירושו "בלכתך בדרך"⁴. המדבר היא הדרך ממצרים לירושלים, שבמהלך ישיר היא "אחד עשר יום מחרב"⁵, אבל הפכה לארבעים שנה⁶.

2. דרכים בחזקת סכנה

אולם יש להבחין בין המצבים: "בשבתך בביתך"⁷, האדם מוגן מוקף ומשומר. לעומת זה "בלכתך בדרך"⁸ יש סכנות ואפשרות של סיכונים. לכן יש צורך בשמירה מיוחדת בתפילת הדרך⁹ ובברכת הגומל¹⁰. "כל הדרכים בחזקת סכנה"¹¹: חומה פרוצה בחוץ, "צינים ופחים" בחוץ¹². יש צורך בדבר ד' מיוחד בהיותנו בדרך.

3. ד' אִתְנוּ בדרך

דבר ד' יוצר האדם, מקיף את כל מצבי החיים, ביציבותם ובתנודתם. דבר ד' מן השמים מדרך את האדם ומחנך אותו גם בבית וגם בדרך: "והיו הרברים האלה... על לבבך... בשבתך בביתך ובלכתך בדרך"¹³. "ואתם הדבקים בד' אלהיכם"¹⁴ — אף בדרך. חומש במדבר הוא החלק המיוחד של דבר ד' המופיע אלינו בדרך, עם כל סיכוכיו וסכנותיו.

4. "ויהי בנסע הארץ"

כפרשה שלנו מתחילים הנדודים, ורבונר-של-עולם אִתְנוּ בנסיעתנו. ארון ד' "מתגלגל" אִתְנוּ. "ויהי בנסע הארץ"¹⁵! בספר "הכוזרי" מוסבר שלפעמים נאמר "ארון ד'" והכוונה לקדוש-ברוך-הוא¹⁶, כפי שנמצא בפרשתנו "ויהי בנסע הארץ

הם בתאר מהותם המהותית-המיוחדת בעצמותם" הערת רבינו. 3. מובא על-ידי רבינו, לנתיבות ישראל ב, עמ' קכ. ועיין שיחת רבינו חנוכה סדרה ג תשל"ד-תשל"ח סע' 11. 4. דברים א ב. 5. במדבר יד לד. 6. ברכות כט ב. 7. שם נד ב. 8. ירושלמי ברכות ד ד. רא"ש, ברכות ט ג. "שהדרכים הם בחזקת סכנה... דבר כמו זה הוא נבדל מן עיקר העולם... לפיכך שולטים שם הפגעים אשר הם מתנגדים אל העולם... לפיכך אמר ההולך בדרך וכו' יעסוק בתורה, כי התורה סדר שמירת העולם" נתיבות עולם, נתיב התורה, פרק א, עמ' ד. 9. "הכל בידי שמים תרץ מצינים פחים" כתובות א ל. "צינים פחים — קור וחום" רש"י. 10. דברים ו רז. 11. שם ד ד. "הדבקות בד' היא התשוקה היותר טבעית לאדם... תכונת האומה בישראל לקחה לה את התשוקה הזאת ליסוד חיי הלאומיות שלה על-פי גורלה ההיסטורי..." אורות, זרעונים, ח, ערך התחיה, עמ' קלה. "איי-אפשר לאדם להפדר מדבקות אלהית, ואיי-אפשר לכנסת ישראל להפדר מצור ישעה אור ד' אלהי ישראל..." שם, אורות ישראל, א יג, עמ' קמב. "... רק בישראל באה התכונה הלאומית למקום מנוחתה, והשכינה נחה בציון, ואש ד' האחוז בה מחיה אותה ומעמידה, הוה לה לאור מאיר ומחמם, ולא שורף ומכלה. זאתם הדבקים בד' אלהיכם חיים כולכם היום" שם, שם, ה יג, עמ' קנז. "תכונתם המיוחדת של ישראל היא הדבקות הנפשית בד' אלהים-חיים-ומלך-עולם, — מתוך דעת-אמת ובור-אמתה של שייכות פנימית עצמית..." רבינו, לצניעות ולטהרה בישראל, אור לנתיבתי, עמ' רעו. 12. במדבר י לה. 13. "ויש שיקראו הארון, ד', כמו שהיו אומרים: קומה ד', ושובה ד' בנחה" חזרי ד ג. ועיין שיחות הרב צבי יהודה, ויקרא, עמ' 40, 50. לעיל, עמ' 15, 46, 82. להלן, עמ' 96, 125.

עובדה זו הינה כלי-כך חמורה וחשובה עד כדי כך ששני פסוקים אלה קובעים ספר מיוחד בפני עצמו — הדבר מודגש על-ידי סימון מיוחד שנמצא לפני ואחרי פסוקים אלה: גר"ן הפוכה — חומש מיוחד של רבונג-של-עולם הסובל גלות ונדודים אֲתָנוּ. לפי זה יש שבעה חומשי תורה. חז"ל מדייקים את זה מפסוק ב"משלי": "הצבה עמודיה שבעה"¹⁸. "פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ולמטה... מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו"¹⁹. יש מצב שמימי מיוחד שבו הארון שנקרא ד', לא נמצא בבית ד', אלא מיטלטל עמנו בגלויותינו. "עמו אנכי בצרה"²⁰ — יוצר האדם נמצא אתו בצרותיו. "לא עזב ד' את הארץ"²¹

חובה וכו' לעיל רכו, וכענינו של ר' אליעזר שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו ואמר דברים שלא שמעתו און מעולם; ובתיקון המישאה ובתיקונים מד"ח ד"ה עשיראה בתפלה, בהתפרשות חלוקי הצדדים האלה לענין ערכם הכללי הישראלי. ובכראשית שם העיר רבינו: "ע' פנחס רכו. רמב. תיקון ה', ושם כס דס"ג: בהגר"א ד"ה ואיהי רשות". ובכראשית הגר"א שם כתוב: "ואיהי רשות כו'. דרשות הוא לשון מל' [=מלשון] אל תתודע לרשות בלתי בעלה ותפלת ערבית רשות...". והעיר רבינו: "כן לעיל תי' חמישי". "בשפת אמת" (וישב תר"מ ד"ה בפסוק עמ' 167) כתוב: "... עכ"ז יש הארות מסותרות גם בגלות לבני ישראל שע"ז אמרו נחלה בלי מצרים אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת כו", והעיר רבינו: "ע' תוס' סוטה לח: ד"ה מחיצה, שההארה מלמעלה אינה מופסקת אע"פ שבהתכונות שמלמטה מפסקת". על דברי פלוני שכתב: "עכשיו... שכנית-התורתנו הולכת ומסתלקת מאתנו ואין בת-קולה נשמעת לא רק בבתי-מדרשות של 'ירושלים דליטה' אלא גם בירושלים האמתית, הממשית, בירושלים שלנו...", העיר רבינו: "הולכת וחוזרת — עם קיבוץ גלויותינו ושיבת שבותנו ובנין ארצנו ותוקף שליטתנו בה בע"ה". על דברי פלוני שכתב: "... ומעולם לא זזה שכניה מכותל ההיכל לפני הוא מקום הקודש והמקדש אשר בנוי לתלפיות בקרב לב כל עדת ישראל...", העיר רבינו: "ע' שר"ת רדב"ז [ח"ב] סי' תרמ"ח [שאלת ממני אודיעך דעתי במי שאנסוהו ליכנס לב"ה לעשות איזו מלאכה והגיע זמן תפלה ונמצא עומד בין כותל מערבי ובית קדש הקדשים כיון שאמרו ז"ל לא זזה שכניה מכותל מערבי, ומקום בית קדש הקדשים אין שם שכניה לאי זה צד יהפוך פניו: תשובה: דרוש וקבל שכר יש בתשובה זו, מ"מ דעתי הוא שיהפוך פניו אל קדש הקדשים ככל שאר המתפללים, כי אע"פ שאמרו לא זזה שכניה מכותל מערבי ראש הכותל גבוה כמה אמות נמצא שהיא חולקת רשות לעצמה, ואע"פ שיהיו אחוריו אל הכותל לית לן בה ומקום בית קדש הקדשים אפילו בחרבנו בקדושתו הוא עומד. ותו דהא אמרין נמי שכניה בכל מקום. ותו דלא אוכל לצייר שתהיה השכניה מצויה בזמן הזה בכותל מערבי בין טומאת העכו"ם. ומה שארז"ל לא זזה שכניה מכותל מערבי דומה למה שאמרו שכניה במערב, רוצה לומר במערב של עולם וצד מערב נקרא כותל מערבי. ומה שאמרו ז"ל לפיכך לא חרב כותל מערבי כדאיתא במדרש שיר השירים על פסוק 'הנה זה עומד אחר כתלנו', לפי שכותל בית המקדש מכון כנגד עולם העלין וכותל מערבי מכון כנגד השכינה ולכן לא חרב עד היום הזה. תדע שגם בזמן שב"ה קיים השכינה במערב היתה ואפ"ה מי שהיה עומד בבית החליפות אחורי קדש הקדשים כד"א אמה שבין כותל מערבי לאחורי קדש הקדשים היה צריך להפוך פניו אל קדש הקדשים ואחוריו אל כותל מערבי, השתא נמי לא שנא ויתפלל לצד שמתפללים כל ישראל כיון שהוא גבוה הרבה אין לחוש ואפ"י בזמן הזה שהבית ביד עכו"ם"¹⁸. 18. משלי ט א. 19. שבת קטו ב — קטז א. "... והעליות שהמעלות עולות עד שיתדבקו ישראל, ועל ידם כל העולם, באורו של משיח, ע"י אורה של תורה, הוא האור הזורה בפרשת יזיהי בנסע הארון' שנכתב באמצע, בין פורענות לפורענות (שבת קטז א), אורו של משיח שאינו מתירא מחוצפא, לא מעויבת התורה ובריחה מבית הספר דבפסוק ויסעו מהר ד" (במדבר י לג), ולא מהתאוננות והשפלה עד לכדי התאוות תאוה ותביעת בשר...". שמונה קבצים, קובץ ח, סע' קנו, כרך ג, עמ' רצד. הגדה של פסח, עם פירושי הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק, זצ"ל, עמ' רעה. 20. תהילים צא טו. ועיין עולת ראיה ב, עמ' עח. 21. על-פי

ואת ההיסטוריה. פרשה זו מתאימה במיוחד לספר של דבר ד' לעם ישראל בנדודיו.

5. הכנות לדרך

בדרך יש סיבוכים גופניים ורוחניים, פרטיים וצבוריים. כאן מתחיל למעשה המסע הכללי-ישראלי על כל סכנותיו. הכניסה לסכנות מצריכה פיקוח וטיפול מיוחד של רבונג-של-עולם. בשתי הפרשיות הקודמות היו הכנות לדרך: פקודים, סטטיסטיקה והדרכה אלוהית לשמירת האדם מסכנות ורוחניות, בפרשיות נזיר וסוטה. סוטה היא שיא המצב השלילי באומה, סיבוך של פסול הדורות. ומצד שני, נזיר הוא מצב חיובי. הנזיר הוא אדם פרטי שנמצא במצב של התעלות אישית כעין קדושת כהונה.

כשכל הבנין השלם של כללי-ישראל מסודר מסביב למשכן, משתכללת השראת השכינה בישראל, וחוזר המצב של יום השמיני, של חנוכת המזבח, שבו נראה "כבוד ד" אל כל העם"²³. "ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על ארץ העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו"²⁴. מתוך זה יש אפשרות לצאת לדרך.

6. מנורה

לפני כל סידורי הדברים, יש לטפל בהעלאת האור ממקור הקודש. כניסתנו למצב נודים מצריכה הכנה נוספת מצד אישיות הנהגתית מרכזית בעם ישראל שתעלה את הנרות: "דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרת..."²⁵. מהמנורה הנמצאת בדרום יש המשך של הארה לכל החיים²⁶. הרוצה להחכים ידרים²⁷. מאור התורה נמשך כל הסדר האלוהי של חיינו.

7. חציצרות²⁸

מתוך-כך באים לחיאור סדר הנודים שלנו בדרך. לפעמים יש ענין לכנס ולקבץ

יחזקאל ח יב. ט ט. 22. "כבוד אלהים, הכבוד העלין האמתי שכל הנכרא הנוצר והנעשה ממנו הוא לכבודו, ודאי אינו ענין של הידור חיצוני אלא של גילוי ערך ההויה העצמי האמתי, בבחינת שכל הנמצאים אינם אלא מאמחת המצאו...". רבינו, אור לנתיבתי, פרק נט, עמ' קיג. ועיין שם פרק נח, עמ' קיב. 23. ויקרא ט כג. 24. במדבר ז פט. 25. שם ח ב. 26. "המנורה... להדבק בה אור התכמה והרעה, והשלחן להדבק בו הטובות הגופיות, כמו שאמרו רבותינו: הרוצה להתחכם — ידרים; הרוצה להתעשר — יצפין. כל אלה עבודות לארון ולכרובים אשר הם במדרגת הלב" כוורי ב כו. ועיין שיחות הרב צבי יהודה, שמות, עמ' 270-271, 331. ויקרא, עמ' 15, 40, 50, 78, 91, 275. 27. בבא בתרא כה ב. ועיין מדבר שור, הדרוש הששי. 28. "... החציצרות, קול מלאכות... מחבר את הארת הקול של תורה עם השופר הגדול של הגאולה, ששם מאוחד הוא משה ומשיח... והכל יגיע עד השופר הגדול... והמסע דולך הוא לחבר את השירותא, משה, עם הסימא, משיח...". שמונה

את כל הקהל, לכן יש צורך בחצוצרות. וכן יש בהן צורך עבור כל סדר הניווחי ופסיעותינו במדבר, לפרטי פרטיהן.

8. "נסעים אנהנו"

או מתחילה ה"צעדה" הראשונה שלנו במדבר, הצעדה האלוהית של כלל-ישראל, כאשר ד' נמצא אִתנו בדרך, מה שמתקשר לפגישה עם יהוה: "נסעים אנהנו"²⁹.

9. המתאוננים

כל זה מחפרס על פני כמחצית פרשתנו. עכשיו מתחילה הפגישה עם ה"מדבר הגדל והנורא"¹⁶ וצרותיו. הפיצוץ הראשון הוא חטא המתאוננים: "ויהי העם כמתאוננים רע באזני ד'³⁰ — "... ובעיני משה רע"³¹. המתאונן הוא אדם שאינו מרוצה ובא בטענות כלפי הקדוש-ברוך-הוא. הוא כביכול ברוגז עם הקדוש-ברוך-הוא. פסימיזם והתמרמרות³². באמת, עובדת היותנו עם ד' מביאה רק נזים בחיינו: "ויהי נעם ד' אלהינו עלינו"³³, המכונן את כל "מעשה ידיו"³³. כל-כך טוב לנו שד' נמצא בקרבנו ומנעים לנו את כל מצבי חיינו הרוחניים והגופניים! כל-כך נוחה הרגשתנו להיות "עם קרבו"³⁴, אשר "בחר בנו מכל העמים"³⁵! כל-כך נעים להיות עם רבוננו-של-עולם בכל מלוא החיים! כל-כך טוב לנו להיות הבקים בד' אלוהינו³⁶! במצבים של חולשה והתבלבלות מופיעה הרגשה רעה ומצב של התאוננות, ומגיעים לדרכי תוהו. כאן מתחילות צרות המדבר.

10. קברות התאווה

התסוכות הנפשית הזאת מתבטאת בבקשות שפלות: "זכרנו את הרגה אשר נאכל במצרים חנם"³⁷, את הקִשאים ואת האבִטחים ואת החציר ואת הבעלים ואת

קבצים, קובץ ח, טע' קנו, כרך ג, עמ' רצד. הגדה של פסח, עם פירושי הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק, וצ"ל, עמ' רעה. "היהדות הטבעית מובעת היא בתקיעת השופר הכלי הטבעי, אמנם היהדות הטכנית היא מובעת בתקיעת החצוצרות כלי המעשה המתוקן במפעלו של האדם, באומנתו הטכנית" מאמרי הראיה א, עמ' 147. 29. במדבר י כט. 30. שם יא א. 31. שם שם י. 32. ועיין עולת ראייה א, עמ' שי. עין איה ב, ברכות, ט טו, עמ' 252. 33. תהילים צ יז. "העונג והנועם האלהי הלא הוא התכן היותר עליון, שהוא מופיע מתוך האורה האלהית, המתגלה על מערכת החיים וההויה כולה. הנועם הזה הוא משכלל את המפעלים כולם, שיהיו ראויים כל אחד להביא את פועלו לתכלית האושר... המעשים בעצמם יש בהם יקר עליון ע"י ההופעה של האור האלהי עליהם, עד שערכם נעשה נעלה מצד עצמם, חוץ מהאושר והטוב שהם מכוננים על פועליהם" עולת ראייה ב, עמ' עד. 34. תהילים קמח יד. "עם שהוא קרוב אליו ודבק בו לעולם" המאירי. 35. ברכות התורה. 36. עליפי דברים ד ד. 37. בספרי (בהעלותך פז) כתוב: "... אם תבן לא היו נותנים להם בחנם ודגים היו נותנים להם בחנם? ומה אני אומר חנם? חנם מן המצות", והעיר רבינו: "ע' סנהדרין צז: חנם וכי ולא בתשומע"ט"ן... והלא כבר נאמר (ישעיה נב ג) 'חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו', 'חנם

השומים"³⁸. כל הנוסחאות האלה נובעות מההתאוננות שבתסוכות המדברית. כל תאוות האדם, תאות ממון ותאות אוכל וכדומה, הן מצבים של חולשה, בהם האדם נמשך אחרי האינסטינקט, נשלט על-ידי יצרו ואין לו כח להנהיג את עצמו. "איזהו גבור? הכובש את יצרו"³⁹. האדם מתגבר על התאוותנות בגבורת התורה ש"ניתנה מפי הגבורה"⁴⁰, "בראתי יצר הרע — ובראתי לו תורה תבלין"⁴¹. אבל במצב של התבלבלות הדרך, שולטת התאוותנות, שנובעת מחולשה אנושית של חסרון שליטת הדעת, שליטה רוחנית, נפשית וגופנית. האדם נמשך אחרי התעוררות גופנית, נפשית ורגשית בלי להתגבר בגבורת התורה. אז הוא מגיע

נמכרתם — בעבודת כוכבים, ולא בכסף תגאלו — לא בתשובה ומעשים טובים", והעיר שם רבינו: "חנם נמכרתם בעבודת כוכבים — עיין ספרי בהעלותך פ"ז חיים מן המצוות." ולא בכסף תגאלו — לא בתשובה ומעשים טובים — עיין תיקונים מזהר חדש חיזו שביעאה כו' כל הקצים וכי' וקץ דקוב"ה לא תליא בזכותו דלהוין"ן. וכן העיר: "ממצות זביחה". 38. במדבר יא ה. 39. אבות ד א. "גבורה מיוחדת היא גבורתם של ישראל, גבורה המצטיינת לא בכבושים שמכבשים את אחרים, מכניעים אותם או מאבדים אותם, אלא גבורה שבעקרה היא קטורה בכבוש שהאדם כובש את עצמו, גבורת הנשמה האלהית, הרוח האצילי של האדם, שמכבש את הגוף הבהמי ואת תאוותיו הגסות והסוערות... עולת ראייה א, עמ' עה. על דברי פלוני שכתב: "... בימי שלמה, בעוד העם חגור חרב להלחם באויביו, היתה בעיניו הגבורה במלחמה בעלת ערך רב כדי לשקול כנגדה ערכים מוסריים נעלים — טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר" (משלי טז, לב), לא כן בימי בן-זומא כבר פירקה האומה את נשקה, מאסה בחרב גבורים ואינה מודה אלא בגבורה מוסרית בלבד: "איזהו גבור הכובש את יצרו"...", העיר רבינו: "החילוק הרי הוא סגנוני בלבד; ובן זומא מהארבעה שנכנסו לפרדס — ורע"ק [=ורבי עקיבא] נושא כליו של בר כוכבא". 40. בבא מציעא נח ב. ועיין שבת פח ב. מכות כד א. הוריות ח א. שמות רבה נ ב. "... שלמעלה מגבולות הצמצומים המעשיים... רבינו, אשרי העם יודעי תרועה, בשמן רענן א, עמ' שעט. בהקדמת תיקוני זוהר כתוב: "... וכד אתנסילת מגבורה אחקיראת תורה שבעל פה דהכי אוקמוה מארי מתניתין תורה שבעל פה מפי הגבורה ניתנה", והעיר רבינו: "ע' מכות כד. אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, והוא שלא כשאר כל התורה שבכתב שמפי משה, וכן התושבע"פ שלא מפי משה מצד עצמו בדבור שמתוך גרונו, אלא בגילויי שכינת כללות ישראל ומטע חיי עולמה, מנשיקות פיהו של מעלה, עיי' שוש"ר. וע' שמו"ר פמ"א והקדמת ספד"צ". 41. קידושין ל ב. "התורה דוקא היא היא תבלין ליצה"ר. ולא שום השגה בעולם, ולא שום הרגשות עליונות, — דוקא התורה. 'בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין'. אמנם התורה צריכה להתפשט בכל בחינותיה, ואז אורה בכל ההשגות ובחינות ומדות רוח הקודש וגילויים וכיצא בזה, וכשהם מאירים באור התורה מתברכת היא התורה מאד, והיצר הרע בעצמו הולך ומתעלה, מתקדש והנהפך לטובה..." אורות התורה יא ח. על דברי פלוני שכתב: "... שמכל האמור באותו מזמור [=תהילים צב] אתה יודע... שמפי העליון לא 'צאיינה הרעות, שכל יצר ד' בחכמה וברחמים, ושגם הרע המגולה יש בו צד טוב הצפון בו", העיר רבינו: "בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, משכחו לביהמ"ד [עיין סוכה נב ב], והוקשה כה"כ [=כל התורה כולה] לתפלין [קידושין לה א], ובהם ניתנו לעבודה" [=לעבוד ה'] כאשר עם לבבנו". על דברי פלוני שכתב: "... בלי יצר הרע בכלל אין תורה, ורק בשביל שהאדם יש בו יצר הרע, ניתנה לו התורה", העיר רבינו: "זה נאמר על קיום התורה ומצותיה, ולא על למוד התורה והשגתה העליונה, אכן על זה נאמר [פתיחתא דאיכה רבה ב] שהמאור שבה היה מחזירם למוטב מצד שייכות עצמיותה".